

ANALIZA NARATIVA: Postjugoslovenski ratovi u crnogorskim medijima

Autorke:

Milica Kovačević

Tijana Velimirović

CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU

Ovaj dokument je finansiran grantom Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država. Mišljenja, nalazi i zaključci koji su ovdje navedeni pripadaju autorima i ne odražavaju nužno mišljenja, nalaze i zaključke Ministarstva vanjskih poslova Sjedinjenih Američkih Država

ANALIZA
NARATIVA:
**Postjugoslovenski
ratovi u crnogorskim
medijima**

Autorke:
**Milica Kovačević
Tijana Velimirović**

Podgorica, januar 2021

UV OD

Prošlo je gotovo 30 godina od ratova na prostoru bivše Jugoslavije, prvih većih oružanih sukoba na evropskom tlu od Drugog svjetskog rata, sukoba koji su u jezičku upotrebu uveli termin „etničko čišćenje“. U ratovima je poginulo između 130.000 i 140.000 ljudi, dok se raseljena lica broje milionima.

Iako su prošle decenije od krvavog raspada Jugoslavije i ratova, ova tema i otvorena pitanja u okviru nje i dalje izazivaju pažnju donosilaca odluka, civilnog društva, istoričara, analitičara, političkih, kulturnih i akademskih djelatnika, umjetnika... Tome svjedoče i istraživanja javnog mnjenja, koja pokazuju da su građani i dalje podijeljeni u stavovima o ovim dešavanjima, čemu svakako doprinosi i nedovoljna informisanost o temi. Brojni pojedinci, ali i organizacije civilnog društva i pojedine političke strukture pozivaju na odgovornost u slučaju masovnih ubistava i kršenja ljudskih prava. Pozivaju, zapravo, na suočavanje svih sa prošlošću.

Iako većina građana Crne Gore sebe smatra antifašistima, a dvije trećine njih preferira građansku državu kao državno uređenje, ipak oko 42% smatra da Dan sjećanja na žrtve u Srebrenici ne bi trebalo obilježavati! Skoro četvrtina građana ne smatra da je u Srebrenici 1995. godine počinjen genocid. Sličan je odnos i prema operaciji Oluja, pa oko 39% smatra da bi trebalo obilježavati Dan sjećanja na žrtve operacije Oluja, a oko 47% da ne bi.¹

Da su građani nedovoljno informisani o bližoj istoriji, potvrđuju nalazi još jednog istraživanja javnog mnjenja², koje pokazuje da sjećanje na ratove iz 90-ih godina na prostoru bivše Jugoslavije sve više blijedi, da su mladi ljudi još manje upućeni u ratne događaje sa ovih prostora i najčešće neformalno informisani na osnovu priča starijih, a da više od polovine populacije u Crnoj Gori o tome veoma rijetko ili gotovo nikada ne govori.

Njegovanju sjećanja na počinjene zločine umnogome doprinose mediji, koji imaju važnu ulogu u ovom procesu, budući da utiču na oblikovanje narativa o ovim pitanjima, kao i na stavove ljudi. Objavljujući sopstvena, ali i viđenja različitih, često suprotstavljenih strana, mediji se svjesno ili nesvjesno stavljaju na stranu jednih ili drugih, a nerijetko dozvoljavaju i relativizaciju zločina. Pojedine informacije su plasirane otvoreno, sa jasnom, neskrivenom i direktnom porukom, češće su pak poruke plasirane latentno, sa određenom simbolikom i poentom koja se odnosi na aktuelne političke teme.

Koliko je ova tema suštinski zastupljena u medijima provjerili smo analizom tekstova crnogorskih medija, kako bi uočili koji se to narativ na ovu temu plasira.

Analizu smo radili u godini koja je prethodila održavanju parlamentarnih izbora u Crnoj Gori. Upravo u predizbornom periodu, polarizovanost crnogorskog društva po mnogim osnovama, razlike u odnosu na političke stavove, vjeru, put kojim država ide, nacionalnu pripadnost postaju naročito vidljive.

Zbog toga smo odlučili da se kroz analizu medijskih tekstova pozabavimo narativom ratnih zločina o sagledamo koje su to poruke koje se plasiraju javnosti.

Narativ, prema definiciji, predstavlja formu koja podrazumijeva priču, pripovijedanje, naraciju, i obično se upotrebljava u književnom smislu, kao svojevrsna stilska figura koju karakteriše preciznost u opisivanju određene radnje, bez digresija, sa jasnim upućivanjem čitalaca na sadržinu i suštinu.

U novinarstvu narativ predstavlja način na koji medij prenosi informacije o nečemu. Iako na prvi pogled nije prisutan u standardnim informativnim novinarskim formama, narativ je ipak gotovo svakodnevno u upotrebi, kako bi se, dovođenjem dešavanja u specifičan kontekst, građani usmjerili prema određenim zaključcima.

Mediji se, prilikom kreiranja narativa, mogu služiti različitim manipulacijama ili nepoštovanjem osnovnih principa profesionalnog novinarstva.

Kako bi analizirali narativ o ratnim zločinima i koliko je zastupljen u crnogorskim medijima, analizirali smo više od 200 tekstova iz crnogorskih etabliranih medija, čiji je sadržaj dostupan u arhivi medija Arhimed (TVCG, TV Vijesti, TV Prva, TV Nova, ND Vijesti, Pobjeda, Dan, Dnevne novine, Portal Analitika, Portal Vijesti, Portal Antena M, CDM, Agencija MINA...). Analizirani tekstovi objavljeni su u periodu od 1. novembra 2019. do 1. novembra 2020.

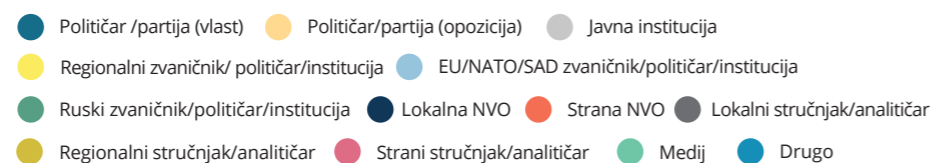
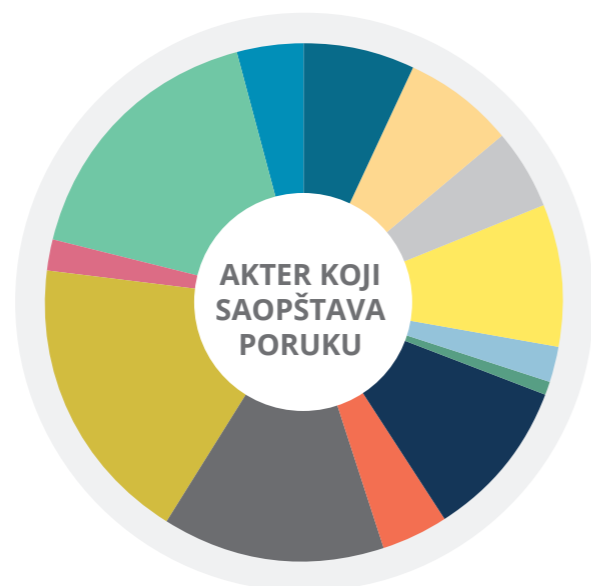
Analizom nijesu obuhvaćeni neregistrovani desničarski portali, od kojih pojedini imaju veliki uticaj na javno mnjenje, niti tabloidi i desničarski mediji iz regiona koji u značajnoj mjeri oblikuju i stavove građana Crne Gore. Narativi koje ova izdanja šire su često predmet naših analiza, a cilj ove analize je da utvrdimo šta se dešava u medijskom „mainstreamu“.

1 — Centar za demokratsku tranziciju, „Dvije trećine građana želi građansku Crnu Goru“, 03.11.2020. Dostupno na <https://www.cdtmn.org/2020/11/03/dvije-trecine-gradana-zeli-gradansku-crnu-goru/>. Pristupljeno 19.01.2021.

2 — Miloš Bešić, Problemi pomirenja na Zapadnom Balkanu, Istraživanje javnog mnjenja u Crnoj Gori, Inicijativa mladih za ljudska prava, jul 2020. Pristupljeno 19.01.2021. Dostupno na <https://www.yihr.me/wp-content/uploads/2020/07/YIHR-Istraživanje-javnog-mnjenja-u-CG.pdf>. Pristupljeno 19.01.2021.

Ko i kome saopštava poruke?

U 69% analiziranih tekstova poruke o dešavanjima iz 90-tih godina u medijima dolaze od predstavnika civilnog društva u širem smislu - regionalnih i domaćih analitičara, lokalnih i stranih NVO, i samih medija. U 31% tekstova poruke o ovim temama kroz medijske članke i priloge saopštavali su predstavnici političke partije i njihovi predstavnici, strani i domaći zvaničnici, te javne institucije.

U najvećem broju slučajeva poruka je upućena opštoj javnosti, a u zanemarljivom broju slučajeva određenoj partiji ili grupi, najčešće kroz reakciju na izjavu ili saopštenje.

Primjetno je da se ista poruka jednog istog aktera može naći u više medija ukoliko se radi o saopštenju partije ili vlasti, objavi zvaničnika ili nevladine organizacije. Takođe, ukoliko se radi o stavu stručnjaka

ili analitičara, bilo da se radi o domaćem ili stranom, mediji srodne uređivačke politike prenijeće taj stav. Na televizijama se rjeđe nalazi narativ o ratnim zločinima, što se može objasniti procesom obrade televizijskih priča, koji je se razlikuje od onih u štampanim ili onlajn medijima. Televizijski informativni prilozima su relativno kratki, sa manjim brojem poruka, pa se objave na ovu temu mogu pronaći u rijetkim slučajevima, obično kada se radi o tematskom prilogu, kao što je, na primjer, televizijski izvještaj o istraživanju javnog mnjenja koje se bavilo ratnim zločinima.

Narativ Srebrenice i negiranja genocida

Tema Srebrenice je u crnogorskim medijima zastupljena tokom čitave godine, iako nešto intenzivnije u julu, kada se obilježava godišnjica genocida. U medijima su prisutna dva dominantna narativa u vezi sa Srebrenicom, u okviru kojih se mogu izdvojiti specifične poruke.

Prvi se narativ odnosi na negiranje i relativizaciju genocida u Srebrenici.

Srebrenica je mit i osveta. Srebrenica jeste zločin, ali ne i genocid. U okviru tih narativa pronalazimo i poruku da su Muslimani lažni ljudi.

„Srebrenica kao neka vrsta, daj da nazovemo, neke osvete“, rekao je mitropolit crnogorsko-primorski Amfilohije kojem se, uz Srpsku pravoslavnu crkvu, u medijima najčešće i spočitava da je pokušao da banalizuje užasan zločin.³

Kao glavni negatori genocida u Srebrenici označavaju se predstavnici srpske vlasti, u svim periodima:

„Pa, bilo je za očekivati da politički predstavnici srpskog naroda zločince nazivaju herojima, a za Srebrenički genocid kažu da se ili nije desio ili da je asanacija terena. I onda se pitamo zašto u narednih vijek ili dva kao država BiH i Srbija neće pripadati civilizovanom dijelu čovječanstva?“, kaže analitičar Dragan Bursać.⁴

3 — Portal Analitika, „Amfilohijeva ostavština teško breme i za crkvu i za državu“, 31.10.2020. Dostupno na <https://www.portalanalitika.me/clanak/amfilohijeva-ostavština-tesko-breme-i-za-crkvu-i-za-drzavu>. Pristupljeno 19.01.2021.

4 — Dragan Bursać, „Sjećanje na srpske zločine je neodvojivo od srpskog identiteta“, Pobjeda, 10.12.2019. Dostupno na https://issuu.com/novapobjeda/docs/pobjeda_0418050076342b. Pristupljeno 19.01.2021.

5 — Milena Marković, „Dr Jelena Guskova: Zapad rasparčava Srbe jer ne može da zavlada, Ukoliko protesti ne prestanu, Milo će morati da promeni zakon“, Večernje Novosti, 12.01.2020. Dostupno na <https://www.novosti.rs/vesti/naslovna/politika/aktuelno.289.html:841037-Dr-Jelena-Guskova-Zapad-rasparcava-Srbe-je-ne-moze-da-zavlada-Ukoliko-protesti-ne-prestanu-Milo-ce-morati-da-promeni-zakon>. Pristupljeno 19.01.2021.

6 — CDM, „Kako je članica Predsjedništva GP URA negirala genocid u Srebrenici“, 21.08.2020. Dostupno na <https://www.cdm.me/politika/kako-je-clanica-predsjednistva-gp-ura-negirala-genocid-u-srebrenici/>. Pristupljeno 19.01.2021.

7 — Portal RTCG, „Srebrenica da se ne zaboravi i ne ponovi“, 10.07.2020. Dostupno na <http://www.rtcg.me/vijesti/drustvo/285446/srebrenica-da-se-ne-zaboravi-i-ne-ponovi.html>. Pristupljeno 19.01.2021.

8 — B. Grinevski, „Na Srebrenicu, spremte se, spremte!“, Portal Antena M, 12.07.2020. Dostupno na <https://www.antenam.net/stav/164567-na-srebrenicu-sprem-te-se-sprem-te>. Pristupljeno 19.01.2021.

9 — Portal Vijesti, „Đukanović: Genocid u Srebrenici je sramota svih koji ga nijesu spriječili, i nas i međunarodne zajednice“, 11.07.2020. Dostupno na <https://www.vijesti.me/vijesti/drustvo/450303/djukanovic-genocid-u-srebrenici-je-sramota-svih-koji-ga-nijesu-sprijecili-i-nas-i-medjunarodne-zajednice>. Pristupljeno 19.01.2021.

Ovaj narativ svakako ima potporu i u pojedinim srpskim medijima:

„Svi smo, i struka i nauka, sve vreme znali da je Srebrenica isfabrikovana priča, i Zapad je, naravno, znao, ali je bilo potrebno da se opravda bombardovanje Republike Srpske“, stav je ruskog eksperta za Zapadni Balkan.⁵

Kako je odnos prema Srebrenici poznat i očekivan od brojnih aktera političkog i društvenog života, u medijima je posebnu pažnju privukla izjava visoke funkcionerke građanski orijentisane stranke, koja je, kako pišu mediji, negirala zločin u Srebrenici:

„Kada je u pitanju riječ genocid ja nijesam iz struke koja može da utvrđuje to. Tamo se desio strašan zločin. Da li će to nazvati genocidom...“⁶

Drugi narativ nosi oprečnu poruku. Ono što se dogodilo u Srebrenici je genocid. Ne smije biti kompromisa oko pitanja odnosa prema genocidu u Srebrenici. Svi imaju obavezu da ne dozvole da se Srebrenica ikad više ponovi. Ovakve poruke u medijima obično dolaze od predstavnika bošnjačkog naroda, Bošnjačke stranke, državnih zvaničnika, građanski orijentisanih predstavnika drugih partija, ali i civilnog sektora, domaćih i regionalnih analitičara, pisaca.

„Genocid u Srebrenici koji se dogodio prije 25 godina, u kome je ubijeno 8372 nevinih civila, kada se planski i sistematski radilo na uništenju cijelog jednog naroda, pouka je za cijelo čovječanstvo.“⁷

„U ta tri sramna julska dana 1995. dogodio genocid u istočnoj Bosni. Koljači ratnog zločinca Mladić Ratka poklali, strijeljali i pobili više od 8000 ljudi, samo zato što su muslimani. Genocid. Tačka.“⁸

„Genocid u Srebrenici, koji je zajednička sramota svih koji ga nijesu spriječili, i nas i međunarodne zajednice, svjedočanstvo je strašne stvarnosti jednog krvavog rata, vječita opomena i podsjećanje za sve naše narode da bez istine o prošlosti nema ni mirne, ni sigurne budućnosti.“⁹

Još jedan prisutan narativ na temu Srebrenice u medijima je odgovornost za dešavanja u Srebrenici. U zavisnosti od aktera koji saopštava poruku, odgovornost za zločin u Srebrenici se i pripisuje sistemu, ali i pojedincima.

„Nije prvi put da predsjednik DPS-a pokušava amnestirati Miloševića pošto time amnestira i sebe samog, od moralne i političke odgovornosti. Dakle, kada se malo bolje zamisli, Đukanoviću za masakr

u Srebrenici ispadaju krivi `lažni heroji koji su se utrivali da naprave masakr`.“¹⁰

„Srpske staze genocida postale su odavno legalne i legitimne transverzale, autoputevi zla, po kojima se vozikaju svi oni krvnici iz devedesetih, nekažnjeno i nesmetano.“¹¹

„Za genocid u Srebrenici ne može se optuživati čitav srpski narod nego oni koji su to uradili.“¹²

| Oluja

Za razliku od narativa o Srebrenici, koji je zastupljen u crnogorskim medijima u kontinuitetu, o Oluji se govori povremeno, uglavnom kada se želi poslati poruka da su i Srbi žrtve rata i progonjen narod, kad se sa hrvatske strane želi naći opravdanje za tu akciju, ili kad se Crnoj Gori želi spočitati da ne cijeni dovoljno srpske žrtve rata.

„Kada govore o zločinima u Srebrenici ili u Prijedoru, hrvatski i bošnjački nacionalisti neprekidno računaju kako je riječ o zločinima koji su trajali tokom cijelog rata. Srba u Krajini u sličnim okolnostima tokom trajanja rata je poginulo više od 7.000. Samo za vrijeme sedmodnevne akcije „Oluja“ ubijeno ih je oko 1.800, među kojima više od 1.100 civila.“¹³

„I ovogodišnjih četvrt veka od operacije Oluja - u Zagrebu i Kninu se slavi kao Dan pobjede, a u Beogradu se obeležava uz paljenje sveća i komemorativne govore.“¹⁴

„Pravno legitimna, vojno neizbježna i politički nužna „Oluja“ je bila ključna ne samo za vraćanje u ustavno-pravni poredak Republike Hrvatske najvećeg dijela okupiranih teritorija, nego i za otvaranje puta mirnoj reintegraciji tada okupiranog hrvatskog Podunavlja.“¹⁵

Pojedini srpski mediji, s druge strane, imali su svoje poruke u vezi sa Olujom:

„SLAVE POKOLJ SRBA U OLUJI: Režim u Podgorici namerava da ponovo šalje izaslanika u Knin.“¹⁶

10 — Željko Ivanović, „Milo i Srebrenica“, Portal Vijesti, 09.03.2020. Dostupno na <https://www.vijesti.me/kolumne/424711/milo-i-srebrenica>. Pristupljeno 19.01.2021.

11 — Dragan Bursać, „Srpskim stazama genocida“, Portal Antena M, 22.02.2020. Dostupno na <https://www.antenam.net/stav/149522-srpskim-stazama-genocida>. Pristupljeno 19.01.2021.

12 — CDM, „Vukadinović: Izjava Abazovića frustrirajuća i nezrela“, 25.08.2020. Dostupno na <https://m.cdm.me/politika/vukadinovic-izjava-abazovica-frustrirajuca-i-nezrela/>. Pristupljeno 19.01.2021.

13 — Čedomir Antić, „Poslije četvrt vijeka“, Dan, 10.08.2020. Dostupno na <https://www.dan.co.me/?nivo=3&rubrika=Stav&clanek=755140&najdatum=2020-08-10&datum=2020-08-11>. Pristupljeno 19.01.2021.

14 — BBC, Portal Vijesti, „Oluja, Srbija i Hrvatska 25 godina posle: „Još ima i sa jedne i druge strane ljudi koji podržavaju priču razdora“, 04.08.2020. Dostupno na <https://www.vijesti.me/bbc/457335/olujja-srbija-i-hrvatska-25-godina-posle-jos-ima-i-sa-jedne-i-druge-strane-ljudi-koji-podrzavaju-pricu-razdora>. Pristupljeno 19.01.2021.

15 — Redakcija Pobjede, „Plenković: „Oluja“ bila pravno legitimna, vojno neizbježna i politički neophodna“, Pobjeda, 04.08.2020. Dostupno na <https://www.pobjeda.me/clanak/plenkovic-olujja-bila-pravno-legitimna-vojno-neizbjezna-i-politicki-neophodna>. Pristupljeno 19.01.2021.

16 — D. Milinković, „SLAVE POKOLJ SRBA U OLUJI: Režim u Podgorici namerava da ponovo šalje izaslanika u Knin“, Novosti, 25.07.2020. Dostupno na <https://www.novosti.rs/crna-gora/vesti/904691/slave-pokolj-srba-olujja-rezim-podgorici-namerava-ponovo-salje-izasljanika-knin>. Pristupljeno 19.01.2021.

Narativ o ratnim zločinima

I narativ ratnog zločina prisutan je tokom cijelog analiziranog perioda u medijima. Ono što je zajedničko svim porukama, od ma kog aktera dolazile i kome bile upućene, jeste shvatanje da je veza sa bilo kakvim ratnim zločinom loša. Od ratnih zločina svi prave otklon, osuđuju pojedinačne primjere zločina, pozivaju na odgovornost, ali je ne prihvataju na ličnom nivou.

U dijelu crnogorskog suočavanja sa prošlošću, dominiraju poruke da crnogorski sudovi moraju kazniti ratne zločince, da zločini nipošto ne smiju ostati nekažnjeni, ali se i ukazuje da ne postoji volja za rješavanjem ratnih zločina. Ovakve poruke najčešće saopštavaju predstavnici nevladinog sektora, kao i inostrani stručnjaci i predstavnici civilnog sektora.

„Adekvatno procesuiranje ratnih zločina, reparacije, suočavanje s prošlošću i izgradnja objektivne i humane kulture sjećanja ka ovim događajima nijesu samo obaveze koje država Crna Gora i njeno društvo moraju da ispune zbog svojih međunarodnih partnera, već osnov za opšti društveni napredak.“¹⁷

„Pravda za ratne zločine u Crnoj Gori još je na početku. Gotovo da nije bilo odgovornosti za građane Crne Gore koji su počinili zločine tokom sukoba.“¹⁸

Kao huškači, podržavaoci i akteri ratnih zločina, u zavisnosti od uređivačke politike medija i onog ko poruku saopštava, obično su označeni SPC i mitropolit Amfilohije i sa, druge strane, dugogodišnja vlast, DPS i Milo Đukanović. Oni su svojevremeno ili podržavali ratne zločine ili svojom retorikom i akcijama prizivaju povratak u devedesete. Ove poruke su obično dolazile u sklopu medijskog prepucavanja između partija i koalicija koje su učestvovala na parlamentarnim izborima u avgustu 2020.

„Kako Vam je prihvatljivo da budete na istoj strani sa čovjekom koji je aktivno učestvovao u ratnom zločinu i dao blagoslov za genocid koji se desio u Srebrenici? Mada ako njega pitate, to nije bio genocid. To negiranje valjda samo po sebi dovoljno govori o čovjeku sa kojim stajaste rame uz rame i sa čijom ideologijom koaliciju pravite.“¹⁹

„To je ista ona partija koja je započela i vodila te krvave sukobe, a čiji je lider Milo Đukanović punio gorivom tenkove svojih tadašnjih prijatelja Radovana Karadžića i Ratka Mladića, sada nama, djeci rata, spočitava negiranje genocida ili bilo kakvu vezu sa ratnim 90im.“²⁰

„Posebno je iritantno da su evropski zeleni i bivša njemačka ambasadora u Crnoj Gori podržali URA-u u namjeri da pravi crno-zelenu koaliciju. Zanima me je li uobičajena praksa njemačkih zelenih koaliranje s ratnim ministrima ratnih zločinaca osuđenih za genocid ili je to, kao Nutella bez lješnika, samo za Balkan. U najmanju ruku sam skeptičan da bi ta koalicija mogla donijeti boljitak ovoj zemlji.“²¹

Kroz medijske objave se, kroz izjave hrvatskih građanskih aktivista, pohvalno govori o odnosu Crne Gore prema ratnim zločinima i rasterećenju u odnosima sa Hrvatskom koje je donijelo izvinjenje crnogorskih zvaničnika zbog Dubrovnika.

„Milo Đukanović se izvinio. Ključna je činjenica da su oni koji su bili politički vinovnici, pokrovitelji sukoba puno važniji u procesu suočavanja i preuzimanja odgovornosti nego drugi. U tom smislu je to što je Đukanović uradio bilo vrlo važno, odjeknulo je u Hrvatskoj i prilično relaksiralo odnose naše dvije zemlje.“²²

Ko je najugroženiji narod u Crnoj Gori?

Tokom jednogodišnjeg perioda u medijima je povremeno bio zastupljen narativ o ugroženosti pojedinih naroda u Crnoj Gori. Prvo su to, i najčešće, bili predstavnici Srba, da bi u postizbornom periodu, narativ o ugroženosti bio usmjeren prema svima osim Srbima. Tako su ugroženi postali Crnogorci, Hrvati, Bošnjaci, muslimani... Tada se poziva i država da zaštiti pripadnike manjinskih naroda, spasi crnogorsku multietničnost i ne dozvoli povratak u devedesete.

Poruke o ugroženosti Srba nijesu dominantno kreirane u Crnoj Gori, već su dolazile od srpskih zvaničnika, koje su potom preuzimali mediji iz Crne Gore, od kojih su pojedini, kroz ocjene regionalnih analitičara, insistirali na tim porukama.

20 — Nikoleta Rakočević, „Koalicija Crno na bijelo odgovorila DPS-u: Đukanović nama pripisuje stvari koje je on pomagao i sprovodio“, Portal Antena M, 21.08.2020. Dostupno na <https://www.antenam.net/izbori2020/168772-koalicija-crno-na-bijelo-odgovorila-dps-u-djukanovic-nama-pripisuje-stvari-koje-je-on-pomagao-i-sprovodio>. Pristupljeno 19.01.2021.

21 — CDM, „Nikolaidis za Index: Mi smo gotovi, Crna Gora više ne postoji“, 01.09.2020. Dostupno na <https://m.cdm.me/politika/nikolaidis-za-index-mi-smo-gotovi-crna-gora-vise-ne-postoji/>. Pristupljeno 19.01.2021.

22 — CDM, „Jaković: Proces promjena nema alternativu“, 11.10.2020. Dostupno na <https://www.cdm.me/politika/jakovic-proces-promjena-nema-alternativu/>. Pristupljeno 19.01.2021.

17 — CDM, „CGO: Slučaj Kaluderski laz, jedna u nizu palih optužnica za ratne zločine“, 21.11.2019. Dostupno na <https://m.cdm.me/hronika/slucuj-kaluderski-laz-jedna-u-nizu-palih-optuznica-za-ratne-zlocine/>. Pristupljeno 19.01.2021.

18 — Željka Vučinić, „Zločince pravda još nije stigla“, Portal Vijesti, 16.12.2019. Dostupno na <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/414125/zlocince-pravda-jos-nije-stigla>. Pristupljeno 19.01.2021.

19 — Portal Antena M, „Promjene i sloboda uvijek - Ideologija manifestovana prethodnih noći nikad“, 02.09.2020. Dostupno na <https://www.antenam.net/drustvo/170132-promjene-i-sloboda-uvijek-ideologija-manifestovana-prethodnih-noci-nikad>. Pristupljeno 19.01.2021.

23 — MINA, „Vučić: Cilj da nestane srpski narod“, 20.05.2020. Dostupno na <https://mina.news/crnagora/drustvo/vucic-cilj-da-destane-srpski-narod/>. Pristupljeno 19.01.2021.

„Insistiraćemo na jedinstvu srpskog naroda, nećemo dozvoliti kidanje nacionalnog srpskog tkiva. Nadam se da patrijarh nije u pravu kada govori o protjerivanju Srba, ali sam već više puta rekao, mi nikada nikome ne prijetimo, samo prijetite našem narodu, i da ćemo samo biti uz svoj narod, a novih „Oluja“ i progona srpskog življa na balkanskim prostorima neće biti.“²³

U postizbornom, relativno kratkom periodu, mediji su obilovali informacijama o ugroženosti muslimana, Bošnjaka, Hrvata, pa čak i Crnogoraca u Crnoj Gori. Ovi su tekstovi rezultat dešavanja u Pljevljima, gdje je su pripadnici islamske vjeroispovijesti bili predmet napada. Ovakve medijske objave ne čude, ako pogledamo rezultate pomenutog istraživanja CDT-a, koje pokazuje da je 27,6% građana ukazalo da se nekada osjetilo ugroženo zbog etničke pripadnosti.

„Ovih dana crnogorski muslimani ponovo spavaju sa pasošima ispod jastuka, ponovo smo akteri istrage poturica, ponovo se vraćaju bolna sjećanja na Štrpce, Bukovicu, Srebrenicu (za koju se vaša visoka funkcionerka pita da li je genocid), Rožaje, Ulcinj, Tuzi, ponovo nam u ušima odzvanja marš sedmog bataljona, ponovo se prizivaju aveti prošlosti.“²⁴

„Očekujemo da i odlazeća vlast koja je svoj posljednji mandat dobila da, između ostalog, štiti multietnički sklad u Crnoj Gori, saopšti da se srami ovakvih nedjela, kao i činjenice da joj je falilo volje ili sposobnosti da takvo nasilje spriječi.“²⁵

„Muslimani Pljevalja ne smiju biti predmet iseljavanja niti matrica etničkog čišćenja nalik onom s početka devedesetih godina te da država Crna Gora mora stati u njihovu zaštitu.“²⁶

24 — Portal Analitika, „Savjet Muslimanskog naroda CG: Vapaj da se stane na kraj šovinističkim divljanjima“, 02.09.2020. Dostupno na <https://www.portalanalitika.me/clanak/savjet-muslimanskog-naroda-cg-vapaj-da-se-stane-na-kraj-sovinističkim-divljanjima>. Pristupljeno 19.01.2021.

25 — CDM, „Demokrate: Pećinsko-nacionalistički akt, pronači vandale“, 02.09.2020. Dostupno na <https://www.cdm.me/politika/demokrate-pecinsko-nacionalisticki-akt-pronaci-vandale/>. Pristupljeno 19.01.2021.

26 — MINA, „Fejzić: Muslimani Pljevalja ne smiju biti predmet iseljavanja“, 02.09.2020. Dostupno na <https://mina.news/crnagora/fejzic-muslimani-pljevalja-ne-smiju-biti-predmet-iseljavanja/>. Pristupljeno 19.01.2021.

| Zaključak

Narativi o postjugoslovenskim ratovima kontinuirano su prisutni u crnogorskim etabliranim medijima, kroz manje ili više otvorene poruke. O ovim događanjima se ne piše dovoljno kritično, ratovi 90-tih, zločinci i zločini, najčešće se pominju u funkciji propagande. Uprkos protoku vremena, suđenjima i presudama, brojnim iskazima i svjedočanstvima, u javnom diskursu i dalje traje rasprava o prirodi tih ratova i traženje „pravih“ krivaca.

Različiti akteri plasiraju ove narative iz različitih razloga. Iako je snažno prisutan i narativ čiji je cilj podsjećanje na ratne zločine i odgovornost za njih, narativi o ovoj temi najčešće nijesu u funkciji osvještavanja i suočavanja sa prošlošću, već imaju neku političku namjenu.

Politička upotreba ovih narativa najčešće se ogleda u dvije predstave o ratovima 90-tih koje se nude građanima. Jedna grupacija medija i društveno-političkih aktera afirmiše DPS i Mila Đukanovića, a njihove protivnike označava kao nosioce politike 90-tih godina. Na drugoj strani su oni koji o posljednjim ratovima pišu i govore u cilju diskreditacije DPS-a i Đukanovića kao učesnika sukoba, i koriste to za sopstvenu afirmaciju. Ipak, svi izuzev pojedinih istupa SPC i krajnje desnice se od ratova 90-tih ograđuju, njima se ne ponose, i povezivanje bilo koga sa tim događajima je dominantno u funkciji osude.

Primjetno je da je, u analiziranim medijima i člancima, pominjanje ratnih zločina, genocida u Srebrenici, akcije Oluja, ratnih zločinaca Ratka Mladića i Radovana Karadžića uglavnom kontekstno i u svrhu izvođenja drugih zaključaka. Izuzetak su tematski tekstovi povodom, na primjer, obilježavanja godišnjice Srebrenice ili Oluje. Takvo pisanje medija doprinosi takozvanoj birokratizaciji zločina, odnosno pominjanju događaja samo određenim povodom i određenim datumima.

Nesumnjivo je da se fragmentacija crnogorskog društva održava i na pisanje medija. Ipak, njihova odgovornost za plasiranje poruka i stavova o odnosu prema ratnim zločinima je velika. Iako svjedočimo upotrebi ovih narativa u dnevno-političke svrhe, mediji bi trebalo da budu vrlo pažljivi prilikom plasiranja kojima se otvoreno ili skriveno relativizuju zločini i veličaju ratni zločinci.

ANALIZA NARATIVA:
**Postjugoslovenski ratovi
u crnogorskim medijima**

autorke:

Milica Kovačević • Tijana Velimirović

**CENTAR ZA
DEMOKRATSKU
TRANZICIJU**

Moskovska 153,
81 000 Podgorica
Crna Gora

+382 20 331 227
cdtmn@t-com.me
www.cdtmn.org